

Tartu Ülikool
Psühholoogia instituut

Mari-Liis Saarela

**KÕRGE NARTSISSISMI, PSÜHHOPAATILISUSE, AGRESSIIVSUSE,
VIHA JA VAENULIKKUSE NÄITUDE SEOS 11-18 AASTASTEL
ÕPILASTEL**

Seminaritöö

Juhendaja: Aavo Luuk

Läbiv pealkiri: Nartsissism, psühhopaatilisus ja agressiivsus õpilastel

Tartu 2013

Kokkuvõte

Käesolevas töös uuritakse 11-18 aastaste õpilaste ($N=286$) psühhopaatilisuse, nartsissismi, agressiivsuse, viha tundmise ja vaenulikkuse alaskaalade näite ning nende omavahelisi seoseid. Uurimus kinnitas varasemate tööde tulemusi: nii nartsissism kui ka psühhopaatilisus korreleeruvad positiivselt agressiivsuse, vaenulikkuse ja viha tundmisega. Psühhopaatiliste kalduvustega noored on tulemuste järgi vägivaldsemad kui nartsissistlikud noored. Ilmnes, et eelmaintud konstruktid, agressiivsus, viha tundmine ning vaenulikkus on aga negatiivselt seotud keskmise hindegaga. Keskmisel hindel on positiivne korrelatsioon vihatunnete kontrolliga. Oletus, et agressiivsus, viha tundmine ja vaenulikkuse näidud on madalamad vanemates vanuserühmades, antud valimi puhul ei kinnitunud.

ASSOCIATIONS BETWEEN HIGH NARCISSISM, PSYCHOPATHY, AGGRESSION, ANGER AND HOSTILITY AMONG 11-18 YEAR OLD PUPILS

Abstract

This paper examines the responses of 11-18 year old students ($N = 286$) to psychopathy, narcissism, aggression, anger and hostility subscales and their interrelations. The study confirmed the results of previous papers that both psychopathy and narcissism are positively correlated with aggression, hostility and anger. Youth with psychopathic tendencies are more violent than the narcissistic youth. It appeared that these two constructs, together with aggression, anger and hostility, are negatively related to the grade point average (GPA). There is a positive correlation between anger control and GPA. The assumption that aggression, anger and hostility readings are lower in older age groups of youth was not confirmed in the study.

Sissejuhatus

Vihatunded, agressiivsus ja vaenulikkus on konstruktid, mille kõrgest tasemest võib välja kasvada vägivaldne käitumine. Eckhardt, Norlander ja Deffenbacher (2004) on defineerinud viha kui subjektiivset kogemust, mis on seotud erinevate kognitsioonidega ning võib väljenduda sõnaliste või füüsiliste reaktsioonidena. Vaenulikkust pidasid nad pigem hoiakuks, millega siiski kaasnevad ka vihatunnete esinemised. Agressiivsust käsitlesid nad kui viha ja vaenulikkuse tulemusel tekkivat käitumist.

Mitmed uurimused on näidanud, et neid negatiivseid omadusi ilmneb rohkem noorematel inimestel ning vanuse kasvades nende esinemine ja intensiivsus vähenevad (Phillips, Henry, Hoise ja Milne, 2006; Nurmsalu, 2012; Naaber 2012). Seega on agressiivsuse esinemine kõige sagedasem ja intensiivsem kooliealistel. Erinevat tüüpi vägivald ja koolikiusamine on tänapäeval suureks probleemiks nii õpilastele kui õpetajatele. Eelmainitud omadused mõjutavad nii õpilaste sotsiaalset staatust kui ka koolis hakkama saamist ja keskmist hinnet. Agressiivset käitumist, sagedase ja intensiivse viha kogemist ning vaenulikkust seostatakse nartsissistlike ja psühhopaatiliste isiksuseomadustega. Mitmed uurimused on kinnitanud, et nende tunnustega inimesed on agressiivsemad, tunnevad tihemini viha ja on ka vaenulikumad (Cale ja Lilienfeld, 2006; Baumeister ja Bushman, 1998).

On ka näidatud, et agressiivsus, vaenulikkus ja viha on tihti madala enesehinnanguga kaasnevad ilmingud (Baumeister ja Bushman, 1998). Samas on Baumeister, Boden ja Smart (1996) oma metanalüüsis välja toonud ka ego ohustatuse (*threatened ego*) teooria, mille järgi agressiivsus esineb vastusena solvangutele või muule, mis haavab uhkust. Felsteni ja Hilli (1998) uurimus näitas, et kõrgema vaenulikkuse näitajaga inimesed kogesid rohkem ja intensiivsemaid vihatundeid, kui nad sattusid provotseerivasse olukorda. Tavatingimustel madala ja kõrge vaenulikkusega katsegruppide tulemustes olulisi erinevusi ei esinenud.

Agressiivsust ja ka viha on seostatud madala enesehinnanguga. Baumeister, Boden ja Smart (1996) spekulatsioonid, et see seos võib olla tingitud ebastabiilsest enesehinnangust, mis võib kaasneda näiteks nartsissismiga. Seda kinnitava tulemuseni jõudis Baumeister koos Bushmaniga 1998. aastal, leides oma töös, et enesehinnang pole agressiivsuse ja vaenulikkuse ilmnemisel oluline, kuid olulised on nartsissistlikud omadused ja solvangu, mis

nartsissistlikke inimesi agressiivse käitumiseni viivad. Baumeister, Boden ja Smart (1996) tõid välja, et kõige altimad agressiivselt ja vaenulikult käituma on grandioosete ja põhjendamatute mina-kujutluste ja kõrge enesehinnanguga inimesed. Oma 1998. aasta töös leidsid Baumeister ja Bushman, et solvangute ja ohtude puhul muutuvad küll kõik inimesed agressiivsemateks, kuid kõige intensiivsem oli see grandioosse enesekujutluse ja teiste nartsissismile omaste tunnustega inimestel. Uurimusest ilmnas, et sellistel inimestel olid ka ilma ego-ohustatuse või provokatiivse olukorra esinemiseta teistest kõrgemad agressiivsuse näitajad. Nende enesehinnang on ebastabiilsem ning nad on vastuvõtlikumad ka väikestele solvangutele.

Nartsissistlikud inimesed ei kannata kriitikat. Baumeister ja Bushman (1998) tõid selle põhjuseks välja, et kriitika meenutab neile nende miinuseid, mida nad tunnustada ei taha. Nad on mõjutatavad, kuna neil on ebastabiilne enesehinnang. Nad arvasid, et enesehinnangu kõrged näitajad tulenevad nartsissistlike inimeste minakujutlusest, mis paneb nad enesehinnangu testides vastama kui kõrge enesehinnanguga inimesi. Sellega seletasid nad madala enesehinnangu seost agressiivsuse ja vaenulikkusega. Samas tõid Baumeister, Boden ja Smart (1996) välja, et ka madala enesehinnanguga inimesed võivad agressiivsed olla, kuid nende agressiivsus on suunatud neist nõrgemate vastu. Nad oletasid, et nii madalal kui ka väga kõrgel enesehinnangul, mida esindavad nartsissistlike omadustega inimesed, on seos agressiivsuse, vaenulikkuse ja vihatunnetega.

Cale ja Lilienfeld (2006) võtsid vaatluse alla ego ohustatuse (*threatened egotism*) teooria seoses psühhopaatiaga. Nende uurimusest vangidega ilmnas, et psühhopaatiliste kalduvustega inimesed muutusid agressiivsemaks ja nende puhul leiti seos olevat tugevam kui nartsissistlike joontega uuritutel. Võib järeldada, et ka psühhopaatiliste kalduvustega inimesed on tundlikud ego ohustavates situatsioonides ning nad reageerivad ka nartsissistlikest inimestest intensiivsemalt. Üldiselt leidsid nad, et agressiivsus, viha ja vaenulikkus on positiivses seoses kõrgemate nartsissismi ja psühhopaatilisuse näitajatega. Ka Lilienfeld, Reidy ja Shelley-Tremblay (2011) uurimuse kohaselt on psühhopaatial seos nii instrumentaalse kui ka reaktiivse agressiivsusega. See tähendab, et noored kasutavad vägivalda nii oma tahtmise saamiseks kui ka vastuseks provokatsioonile.

Agressiivsuse puhul võib kooli kontekstis olla tegu nii „uhkuse haavamisele“ reageerimisega, kui ka instrumentaalse agressiivsusega. Garandau, Ahn ja Rodkin (2011) esitasid idee, et

agressiivne käitumine võib olla ka staatuse hoidmise püüe. Nad käsitlesid agressiivset käitumist kui sotsiaalse staatuse hoidmiseks tarvilikku abivahendit. Noorte sotsiaalset staatust ja selle seost agressiivse käitumisega uurides jõudsid Gorman, McKay, Nakamoto ja Schwartz (2006) järeldusele, et agressiivseid lapsi peetakse tihti küll nende klassikaaslaste poolt „populaarsemateks“, kuid ilmnas ka tendents, et mida kõrgem oli klassi keskmine hinne ja akadeemiline tase, seda madalam oli agressiivse lapse sotsiaalne staatus ja ka hinded võrreldes kaaslastega. Agressiivsuse ja üldise antisotsiaalse käitumise negatiivne mõju keskmisele hindele on kinnitust leidnud ka Wentzeli (1993) ja Malecki ning Elliotti (2002) töödes. Negatiivset seost antisotsiaalse käitumise ja keskmise hinde vahel kinnitab ka Mõttuse, Guljajevi, Alliku, Laidra ja Pullmani (2012) töö. Hillepi (2012) üliõpilastöös leiti negatiivne seos viha ja agressiivsuse näitude ning keskmise hinde vahel. Pihli (2012) töös ilmnas aga vaid nõrk negatiivne seos füüsilise agressiivsuse ja keskmise hinde vahel.

Vanusega paraneb vihatunnete kontroll ehk vanemas eas väljendatakse viha vähem (Phillips, Henry, Hoise ja Milne, 2006). Sarnase tulemuseni jõudis ka Nurmsalu (2012): vihatunde väljendamist esineb rohkem noortel. Naaber (2012) leidis oma üliõpilastöös, et vanuse kasvades väheneb ka vaenulikkus. Kõige vaenulikumaks osutus noorim vanusegrupp. Samas leidsid Orpinas ja Frankowski (2001) enesekohase testiga kordustestimisel, et laste agressiivsuse näitajad ei muutunud paari aastaga oluliselt. Oli lapsi, kes muutusid rahulikemaks, kuid oli ka neid, kes muutusid hoopis agressiivsemaks. Uurimuses osalesid aga nooremad lapsed ning on võimalik, et nii noortel lastel ei muutugi käitumine ja enesekohased hinnangud paari aastaga veel oluliselt. Aga eelnevalt mainitud uurimustesse oli kaasatud ka vanemaid osalejaid.

Antud töö keskendub peamiselt agressiivsuse, vihatunnete, vaenulikkuse, nartsissismi ning psühhopaatia vaheliste seoste uurimisele, kasutades selleks enesekohaste küsimustike komplekte, mis võimaldavad eelmainitud konstruktide mõõtmist. Andmete kogumiseks kasutatavas pahameele küsimustikus on vaenulikkuse konstrukti defineeritud kui tunnetuslikku hoiakut teiste suhtes, mille tunnusteks on negatiivsus, usaldamatus ja halvustav suhtumine. Viha on negatiivsete emotsioonide tulv, millel on potentsiaal avalduda sõnaliselt ja füüsiliselt ning muutuda agressiivsuseks. Agressiivsus on aga kellelegi suunatud kahjustav käitumine, mis võib avalduda nii sõnaliselt kui ka füüsiliselt (Luuk, Luuk ja Luuk 2011).

Teine kasutatav küsimustikekomplekt võimaldab nartsissismile ja psühhopaatiale iseloomulike omaduste mõõtmist.

Esimese hüpoteesina oletan, et nartsissismi ja psühhopaatia alaskaalade tulemused korreleeruvad positiivselt agressiivsuse, vihatunnete ja vaenulikkuse alaskaalade tulemustega.

Teiseks hüpoteesiks püsitan oletuse, et nii nartsissismi, psühhopaatia kui ka pahameeleküsimustike alaskaalade tulemused korreleeruvad negatiivselt keskmise koolihindega.

Kolmandaks hüpoteesiks sean oletuse, et psühhopaatial on noorte agressiivsusega tugevam seos kui nartsissismil.

Neljanda hüpoteesina oletan, et agressiivsus, vihatunnete esinemise sagedus ja vaenulikkus on madalamad vanemal vanusegrupil ja kõrgeimad noorimal eagrupil.

Meetod

Valim

Küsimustike täitmist viidi läbi 2012 aasta mais viies Eesti koolis. Küsimustike täitjateks olid 286 5.-12. klassi õpilast vanuses 11-18 aastat ($M=14,5$; $SD=1,92$). Neist 120 on poisid ja 139 tüdrukud, soo jätsid märkimata 27 küsimustike täitjat. Küsimustike täitmine oli anonüümne, ehk peale vanuse ja soo õpilastelt muid isikuandmeid ei küsitud.

Mõõtevahendid ja muutujad

Andmete kogumisel kasutati kahte mõõdikute komplekti: pahameeleküsimustikke (Luuk, Luuk ja Luuk, 2011) ja enesekohaste negatiivsete tuumikhinnangute skaalat (Luuk, 2013).

Pahameele küsimustik koosnes viiest skaalast kokku üheteistkümne alaskaalaga: agresiivsuse skaalast kolme alaskaalaga (füüsiline, sõnaline ja kiusamisagressiivsus), hetkeviha skaalast kolme alaskaalaga (hetkeviha intensiivsus, hetkeviha kontroll ja hetkeviha väljendamine), vihaepisoodide sageduse skaalast kahe alaskaalaga (vihaepisoodide intensiivsus ja

vihaepisoodide kontroll), vaenulikkuse skaalast kahe alaskaalaga (umbusk ja vaen) ning vihaseisundi intensiivsuse 100 mm pikkusest analoogskaalast.

Enesekohaste negatiivsete tuumikhinnangute skaalast kasutatakse töös peamiselt enesehinnangu skaalat, isiksuse tumedamate tahkude (psühhopaatilisuse ja nartsissismi) alaskaalasid ja nartsissismi küsimustikku.

Pahameeleküsimustik koosnes 40st väitest ja graafilisest analoogskaalast. Teine, enesekohaste negatiivsete tuumikhinnangute küsimustik koosnes kokku 159st väitest ja ühest graafilisest analoogskaalast, kus paluti hinnata oma hetkeärevust 100 mm pikkusel skaalal.

Väidetele sai vastata 5-pallisel Likerti tüüpi skaalal. Variandid olid vastavalt:

Intensiivsusskaalade puhul: 0 - vale/ei ole nõus, 1 - pigem vale, 2 - raske öelda/ei tea, 3 - pigem õige, 4 - õige/täiesti nõus.

Sagedusskaalade puhul: 0 - peaaegu mitte kunagi, 1 - pigem harva, 2 - aeg-ajalt, 3 - pigem sageli, 4 – peaaegu alati.

Sõltumatuteks muutujateks on käesolevas uurimuses katseisikute sugu ja vanus. Sõltuvad muutujad on erinevate skaalade ja alaskaalade tulemused ning keskmine koolihinne ($n=158$, $M=3,94$, $SD=0,61$).

Alaskaalad ja nende märgistused

Pahameeleküsimustik:

Agressiivsuse skaala:

AGG_1 füüsilise agressiivsuse alaskaala

AGG_2 Sõnalise agressiivsuse alaskaala

AGG_3 Ülekohtuse agressiivse käitumise alaskaala

Hetkeviha skaala:

ANG_S1 Vihatunnete intensiivsuse alaskaala

ANG_S2 Vihatunnete kontrolli alaskaala

ANG_S3 Viha väljaelamise/väljanäitamise alaskaala

Vihaepisoodide sageduse skaala:

ANG_T1 Vihatunnete kogemise sageduse alaskaala

ANG_T2 Vihatunnete kontrolli sageduse alaskaala

Vaenulikkuse skaala:

HO_1 Usaldamatuse alaskaala

HO_2 Vaenulikkuse alaskaala

Kasutatavad enesekohaste negatiivsete tuumikhinnangute küsimustikud:

Enesehinnangu skaala:

EHI_1 Negatiivse enesehinnangu alaskaala

EHI_3 Vastutustundlikkuse alaskaala

Isiksuse tumedamate tahkude alaskaalad:

EHI_2 Psühhopaatilisuse alaskaala

EHI_4 Nartsissismi alaskaala

Nartsissismi (eneseväärtustamise) küsimustik:

NA1 Pettumus teistele pandud lootuste mittetäitumise pärast

NA2 Tundlikkus teistepoolse märkamise suhtes

NA3 Oma headuse upitamine teiste kaudu

NA4 Teistega manipuleerimine

Tulemused

Alaskaalade vahelised korrelatsioonid

Tabelis 1 on toodud erinevate alaskaalade skooride omavahelised korrelatsioonid. Tulemustest võib näha, et kõigil viiel nartsissismi alaskaalal (NA1, NA2, NA3, NA4 ja EHI_4) on statistiliselt oluline positiivne korrelatsioon agressiivsuse kahe alaskaala (AGG_2 ja AGG_3) tulemustega. Füüsilise agressiivsuse alaskaalal AGG_1 on nõrk korrelatsioon nartsissismi alaskaalade NA1, NA2, NA3 ja NA4 tulemustega, statistiliselt oluline seos puudub üldise nartsissismi alaskaala EHI_4 tulemustega.

Nartsissismi alaskaaladel on positiivne seos ($p < 0,01$) ka vaenulikkuse alaskaala HO_1, usaldamatuse alaskaala HO_2 ja ka vihatunnete alaskaalade (ANG_S1, ANG_S3, ANG_T1) tulemustega.

Tabel 1. Küsimustike alaskaalade tulemuste korrelatsioonid.

		KKH	EH1_2	EH1_4	NA1	NA2	NA3	NA4	AGG_1	AGG_2	AGG_3	ANG_S1	ANG_S2	ANG_S3	ANG_T1	ANG_T2	ANG_HO_1	ANG_HO_2
KKH	<i>r</i>	1	-,387**	,106	-,029	,097	-,065	,035	-,328**	-,335**	-,359**	-,173*	,295**	-,151	-,091	,372**	,073	-,281**
	<i>p</i>		,000	,184	,719	,229	,419	,667	,000	,000	,000	,030	,000	,059	,261	,000	,365	,000
	<i>N</i>	158	158	158	157	157	157	157	156	156	156	156	156	156	156	156	156	156
EH1_2	<i>r</i>	-,387**	1	,165**	,490**	,224**	,271**	,369**	,380**	,482**	,562**	,309**	-,228**	,267**	,302**	-,208**	,118	,518**
	<i>p</i>	,000		,006	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,052	,000
	<i>N</i>	158	277	277	269	269	269	269	273	273	273	273	273	273	273	273	273	273
EH1_4	<i>r</i>	,106	,165**	1	,408**	,500**	,419**	,442**	,097	,397**	,299**	,212**	,156**	,361**	,280**	,149*	,307**	,301**
	<i>p</i>	,184	,006		,000	,000	,000	,000	,108	,000	,000	,000	,010	,000	,000	,014	,000	,000
	<i>N</i>	158	277	277	269	269	269	269	273	273	273	273	273	273	273	273	273	273
NA1	<i>r</i>	-,029	,490**	,408**	1	,625**	,546**	,396**	,201**	,382**	,357**	,338**	-,022	,348**	,380**	,054	,327**	,374**
	<i>p</i>	,719	,000	,000		,000	,000	,000	,001	,000	,000	,000	,714	,000	,000	,381	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	267	267	267	267	267	267	267	267
NA2	<i>r</i>	,097	,224**	,500**	,625**	1	,669**	,315**	,157*	,275**	,270**	,300**	,047	,361**	,365**	,112	,516**	,236**
	<i>p</i>	,229	,000	,000	,000		,000	,000	,010	,000	,000	,000	,445	,000	,000	,068	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	267	267	267	267	267	267	267	267
NA3	<i>r</i>	-,065	,271**	,419**	,546**	,669**	1	,320**	,186**	,282**	,286**	,260**	,036	,253**	,319**	,055	,361**	,230**
	<i>p</i>	,419	,000	,000	,000	,000		,000	,002	,000	,000	,000	,559	,000	,000	,370	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	267	267	267	267	267	267	267	267
NA4	<i>r</i>	,035	,369**	,442**	,396**	,315**	,320**	1	,240**	,467**	,398**	,199**	,058	,361**	,255**	,109	,197**	,422**
	<i>p</i>	,667	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,001	,348	,000	,000	,076	,001	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	267	267	267	267	267	267	267	267
AGG_1	<i>r</i>	-,328**	,380**	,097	,201**	,157*	,186**	,240**	1	,468**	,506**	,356**	-,247**	,444**	,334**	-,206**	,190**	,490**
	<i>p</i>	,000	,000	,108	,001	,010	,002	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,001	,000
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
AGG_2	<i>r</i>	-,335**	,482**	,397**	,382**	,275**	,282**	,467**	,468**	1	,678**	,422**	-,086	,603**	,406**	-,044	,289**	,712**
	<i>p</i>	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,152	,000	,000	,466	,000	,000
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
AGG_3	<i>r</i>	-,359**	,562**	,299**	,357**	,270**	,286**	,398**	,506**	,678**	1	,388**	-,179**	,602**	,340**	-,213**	,211**	,649**
	<i>p</i>	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,003	,000	,000	,000	,000	,000
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
ANG_S1	<i>r</i>	-,173*	,309**	,212**	,338**	,300**	,260**	,199**	,356**	,422**	,388**	1	-,114	,479**	,681**	-,057	,479**	,489**
	<i>p</i>	,030	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,000		,058	,000	,000	,340	,000	,000

Nartsissism, psühhopaatilisus ja agressiivsus õpilastel 10

	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
ANG	<i>r</i>	,295**	-,228**	,156**	-,022	,047	,036	,058	-,247**	-,086	-,179**	-,114	1	-,072	-,078	,657**	,075	-,182**
—S2	<i>p</i>	,000	,000	,010	,714	,445	,559	,348	,000	,152	,003	,058		,229	,192	,000	,212	,002
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
ANG	<i>r</i>	-,151	,267**	,361**	,348**	,361**	,253**	,361**	,444**	,603**	,602**	,479**	-,072	1	,483**	-,010	,378**	,623**
—S3	<i>p</i>	,059	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,229		,000	,863	,000	,000
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
ANG	<i>r</i>	-,091	,302**	,280**	,380**	,365**	,319**	,255**	,334**	,406**	,340**	,681**	-,078	,483**	1	,035	,532**	,501**
—T1	<i>p</i>	,261	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,192	,000		,555	,000	,000
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
ANG	<i>r</i>	,372**	-,208**	,149*	,054	,112	,055	,109	-,206**	-,044	-,213**	-,057	,657**	-,010	,035	1	,172**	-,112
—T2	<i>p</i>	,000	,001	,014	,381	,068	,370	,076	,001	,466	,000	,340	,000	,863	,555		,004	,061
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
HO_1	<i>r</i>	,073	,118	,307**	,327**	,516**	,361**	,197**	,190**	,289**	,211**	,479**	,075	,378**	,532**	,172**	1	,347**
	<i>p</i>	,365	,052	,000	,000	,000	,000	,001	,001	,000	,000	,000	,212	,000	,000	,004		,000
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280
HO_2	<i>r</i>	-,281**	,518**	,301**	,374**	,236**	,230**	,422**	,490**	,712**	,649**	,489**	-,182**	,623**	,501**	-,112	,347**	1
	<i>p</i>	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000	,061	,000	
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	280	280	280	280	280	280	280	280

r – Pearsoni korrelatsiooni koefitsent, *p* – statistilise olulisuse nivoo, *N* – valimi suurus

NA1 – pettumine teistele pandud lootuste mittetäitumise pärast, NA2 - Tundlikkus teistepoolse märkamise suhtes, NA3 - oma headuse upitamine teiste kaudu, NA4 - Teistega manipuleerimine, AGG_1 – füüsiline agressiivsus, AGG_2 – sõnaline agressiivsus, AGG_3 – ülekohtune agressiivsus, kiusamine, ANG_S1 – viha intensiivsus, ANG_S3 - viha väljaelamine – näitamine, ANG_T1 - viha kogemise sagedus, HO_1 – usaldamatus, HO_2 – vaenulikkus, KKH – keskmine koolihinne, EHI_2 – psühhopaatilisus, EHI_4 – nartsissism

Nagu Tabelist 1 näha, on psühhopaatilisusel keskmise tugevusega seos ($r=0,38$; p 0,01) füüsilise agressiivsusega. Tugevam seos on aga sõnalise ($r=0,482$; p 0,01) ja ülekohtuse agressiivsusega ($r=0,562$; p 0,01). See tähendab, et psühhopaatilisuse omaduste kõrgemate ilmingutega noored on rohkem agressiivsed. Ülekohtune agressiivsus on psühhopaatiaga neist kolmest kõige kõrgemini korreleeruv. Tulemused näitavad, et psühhopaatia on agressiivsusega tugevamini seotud kui nartsissism. Samuti on psühhopaatial kõrge seos vaenulikkusega ($r=0,518$; p 0,01). Oluline seos puudub psühhopaatia alaskaala tulemustel aga usaldamatuse alaskaala HO_1 tulemustega.

Keskmisel koolihindel on mõõdukas negatiivne seos kõigi kolme agressiivsuse alaskaala AGG_1 ($r=-0,328$; p 0,01), AGG_2 ($r=-0,335$; p 0,01) ja AGG_3 ($r=-0,359$; p 0,01)

tulemuste ning psühhopaatilisuse alaskaala EHI_2 ($r=-0.387$; p 0,01) tulemustega ja nõrk seos vaenulikkuse alaskaala HO_2 ($r=-0.281$; p 0,01) tulemustega.

Tabel 2. Korrelatsioonid küsimustike alaskaalade tulemuste vahel.

		KKH	EHI_1	EHI_3	NA1	NA2	NA3	NA4	ANG_S2	ANG_T2	EHI_2	EHI_4
KKH	<i>r</i>	1	-,031	,286**	-,029	,097	-,065	,035	,295**	,372**	-,387**	,106
	<i>p</i>		,703	,000	,719	,229	,419	,667	,000	,000	,000	,184
	<i>N</i>	158	158	158	157	157	157	157	156	156	158	158
EHI_1	<i>r</i>	-,031	1	-,199**	,461**	,564**	,467**	,134*	-,050	,051	,301**	,237**
	<i>p</i>	,703		,001	,000	,000	,000	,027	,406	,399	,000	,000
	<i>N</i>	158	277	277	269	269	269	269	273	273	277	277
EHI_3	<i>r</i>	,286**	-,199**	1	-,040	,044	,115	,206**	,386**	,446**	-,271**	,327**
	<i>p</i>	,000	,001		,515	,468	,061	,001	,000	,000	,000	,000
	<i>N</i>	158	277	277	269	269	269	269	273	273	277	277
NA1	<i>r</i>	-,029	,461**	-,040	1	,625**	,546**	,396**	-,022	,054	,490**	,408**
	<i>p</i>	,719	,000	,515		,000	,000	,000	,714	,381	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	269	269
NA2	<i>r</i>	,097	,564**	,044	,625**	1	,669**	,315**	,047	,112	,224**	,500**
	<i>p</i>	,229	,000	,468	,000		,000	,000	,445	,068	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	269	269
NA3	<i>r</i>	-,065	,467**	,115	,546**	,669**	1	,320**	,036	,055	,271**	,419**
	<i>p</i>	,419	,000	,061	,000	,000		,000	,559	,370	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	269	269
NA4	<i>r</i>	,035	,134*	,206**	,396**	,315**	,320**	1	,058	,109	,369**	,442**
	<i>p</i>	,667	,027	,001	,000	,000	,000		,348	,076	,000	,000
	<i>N</i>	157	269	269	271	271	271	271	267	267	269	269
ANG_S 2	<i>r</i>	,295**	-,050	,386**	-,022	,047	,036	,058	1	,657**	-,228**	,156**
	<i>p</i>	,000	,406	,000	,714	,445	,559	,348		,000	,000	,010
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	273	273
ANG_T 2	<i>r</i>	,372**	,051	,446**	,054	,112	,055	,109	,657**	1	-,208**	,149*
	<i>p</i>	,000	,399	,000	,381	,068	,370	,076	,000		,001	,014
	<i>N</i>	156	273	273	267	267	267	267	280	280	273	273
EHI_2	<i>r</i>	-,387**	,301**	-,271**	,490**	,224**	,271**	,369**	-,228**	-,208**	1	,165**
	<i>p</i>	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001		,006
	<i>N</i>	158	277	277	269	269	269	269	273	273	277	277

EH1_4	<i>r</i>	,106	,237**	,327**	,408**	,500**	,419**	,442**	,156**	,149*	,165**	1
	<i>p</i>	,184	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,010	,014	,006	
	<i>N</i>	158	277	277	269	269	269	269	273	273	277	277

r – Pearsoni korrelatsiooni koefitsient, *p* – statistilise olulisuse nivoo, *N* – valimi suurus

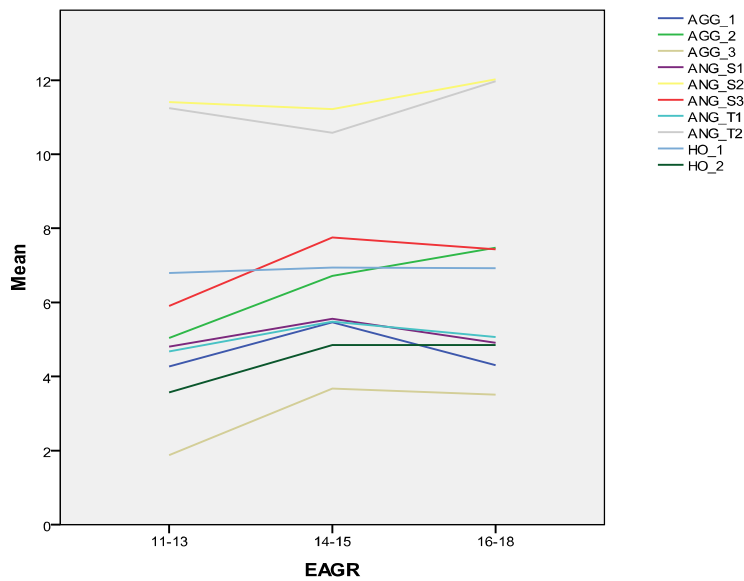
NA1 – pettumine teistele pandud lootuste mittetäitumise pärast, NA2 - Tundlikkus teistepoolse märkamise suhtes, NA3 - Oma headuse upitamine teiste kaudu, NA4 - Teistega manipuleerimine, ANG_S2 – viha kontrollimine, ANG_T2 – viha kontrolli sagedus, KKH – keskmine koolihinne, EHI_2 – psühhopaatilisus, EHI_4 – nartsissism, EHI_1 – negatiivne enesehinnang, EHI_3 – vastutustundlikkus.

Tabel 2 näitab, et keskmine hinne korreleerub oluliselt ja positiivselt vastutustundlikkuse ($r=0,286$; p 0,01), vihatunnete kontrolli sageduse ANG_T2 ($r=0,372$; p 0,01) ja hetkeviha kontrolli ANG_S1 ($r=0,295$; p 0,01) alaskaalade tulemustega. Psühhopaatia (EH1_2) alaskaala tulemustel on vihatunnete kontrolli alaskaalade ANG_S2 ($r=-0,228$; p 0,01) ja ANG_T2 ($r=-0,208$; p 0,01) tulemustega nõrk negatiivne, nartsissismi alaskaalal (EH1_4) aga nõrk positiivne seos (vastavalt $r=0,156$; p 0,01; $r=0,149$; p 0,05).

Nartsissismi ja psühhopaatia alaskaalade tulemused korreleeruvad positiivselt negatiivse enesehinnanguga. Tugev on nartsissismi alaskaalade „Pettumus teistele pandud lootuste mittetäitumise pärast“ ($r=0,461$; p 0,01), „Tundlikkus teistepoolse märkamise suhtes“ ($r=0,564$; p 0,01) ja „Oma headuse upitamine teiste kaudu“ ($r=0,467$; p 0,01) seos negatiivse enesehinnanguga. Ka usaldamatuse ($r=0,593$; p 0,01) ja viha kogemise sageduse ($r=0,457$; p 0,01) alaskaalade seos EHI_1 alaskaalaga on tugev. Arvestatavad korrelatsioonid on negatiivsel enesehinnangul ka agressiivsuse erinevate tüüpide ja viha väljaelamise alaskaala tulemustega.

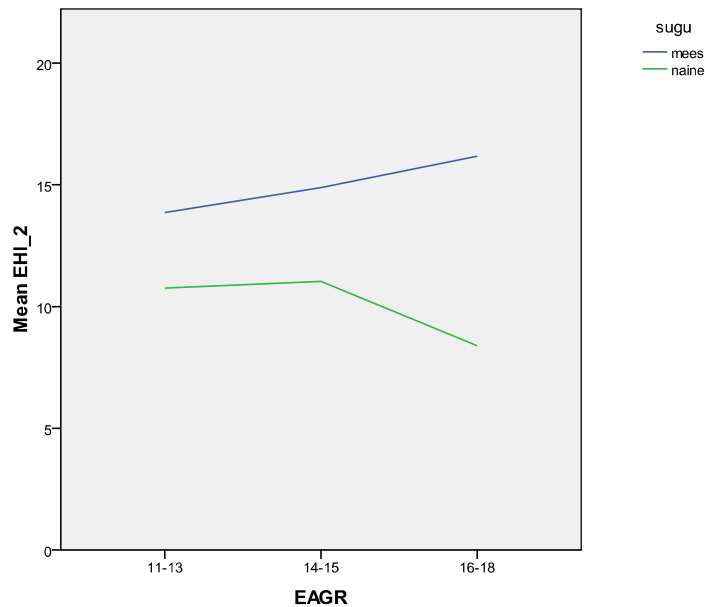
Tabelist 2 selgus ka, et psühhopaatial on nõrk negatiivne seos ($r=-0,228$; p 0,01) viha kontrollimise alaskaalaga, nartsissismi puhul on aga tegu nõrga positiivse seosega ($r=0,156$; p 0,01). Sarnane seoste erinevus ilmnes ka viha kontrolli sageduse alaskaala puhul. Seega kontrollivad kõrgemalt psühhopaatilised noored oma viha rohkem kui kõrgemalt nartsissistlikud noored. Kõrgema psühhopaatilisusega silma paistvad isikud on ka vaenulikumad kui nartsissistlikud isikud.

Keskmete erinevused gruppide lõikes

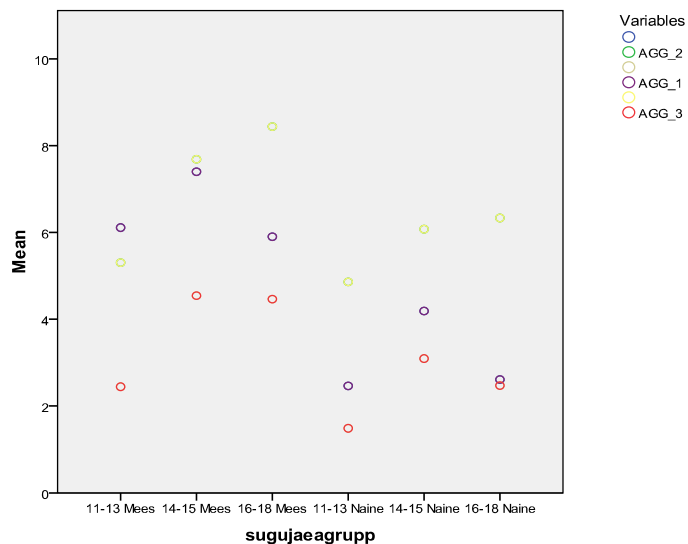
Joonis 1. Pahameele küsimustiku alaskaalade tulemuste keskmised

Analüüsis jagati katseisikud gruppidesse ea järgi vastavalt 11-13 aastased ($N= 83$), 14-15 aastased ($N= 89$) ja kolmandasse gruppi 16-18 aastased ($N= 79$). Jooniselt 1 võib näha, et agressiivsuse, viha ja vaenulikkuse skaalade alaskaalade tulemused ei lange vanuse kasvades. Seega ei pea sissejuhatuses esitatud neljas hüpotees paika.

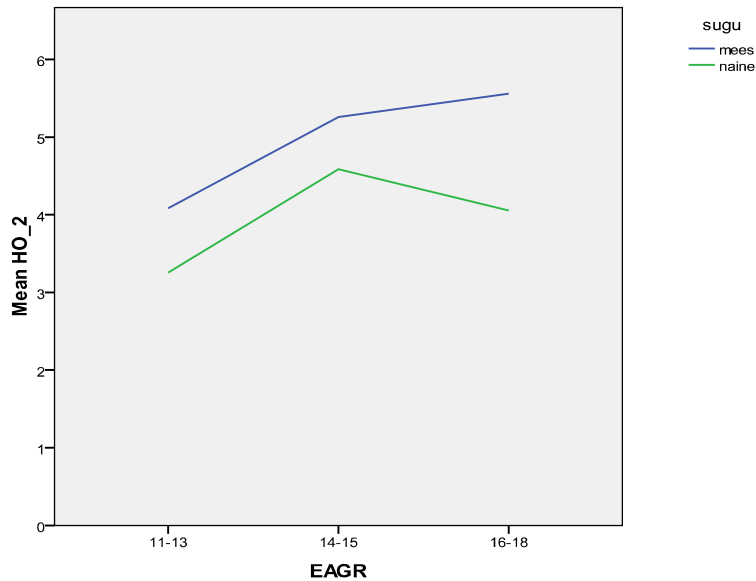
Joonis 2. Psühhopaatilisuse alaskaala keskmine eagruppide ja soo lõikes.

Sugude- ja gruppidevaheliste erinevuste analüüs Mann-Whitney testiga näitas, et statistiliselt olulised olid grupi keskmised erinevused poiste ja tüdrukute vahel kõigis vanusegruppides psühhopaatilisuse ja füüsilise agressiivsuse alaskaalade puhul. Samuti on poisid psühhopaatilisemad. Joonis 2 näitab, et poiste psühhopaatilisus kasvab vanusega. Neidude puhul on see aga madalaim vanimas (16-18 aastased) vanuserühmas.

Joonis 3. Füüsilise, sõnalise ja ülekohtuse agressiivsuse keskmine eagruppide ja soo lõikes.

Jooniselt 3 võib näha, et poisid on füüsiliselt agressiivsemad kui samas vanuses tüdrukud. Nii poiste kui tüdrukute puhul on kõige agressiivsemad 14-15 aastased. Sõnaline agressiivsus erineb sugude lõikes 14-15 aastaste ja 16-18 aastaste vanusegruppide puhul. Nagu Jooniselt 3 näha, on kõrgemad näidud taaskord noormeestel. Vanuse kasvades esineb sõnalist agressiivsust rohkem nii tüdrukute kui poiste seas. Joonis 3 näitab ka, et ülekohtune agressiivsus on sarnaselt füüsilisele agressiivsusele kõrgeim 14-15 aastaste noorte puhul. Suurim erinevus sugude lõikes on 16-18 aastaste gruppide vahel.

Joonis 4. Vaenulikkuse keskmiste erinevused vanusegruppide ja soo lõikes

Joonis 4 kujutab vaenulikkuse keskmiste erinevusi vanuse-gruppide ja soo lõikes. Statistiliselt oluline erinevus on poiste ja tüdrukute vaenulikkuse tasemes vanimas 16-18 aastaste vanusegrupis. Poiste vaenulikkuse näit on kõrgem. Tüdrukud on kõige vaenulikumad 14-15 aastastelt. Vanimas grupis on aga näit taas langenud.

Arutelu ja järeldused

Töö sissejuhatuses püstitati 4 oletust. Esimene neist oli, et nartsissismi ja psühhopaatia alaskaalade tulemused korreleeruvad positiivselt agressiivsuse, vihatunnete ja vaenulikkuse skaalade tulemustega. Andmeanalüüsil selgus, et psühhopaatilisusel on arvestatav seos füüsilise agressiivsusega. Tugevam on aga seos sõnalise ja ülekohtuse agressiivsuse ning vaenulikkusega. Seega on psühhopaatiliste omaduste ilmingutega noored vägivaldsemad ning väljendavad oma agressiivsust rohkem ka sõnaliselt. Ülekohtuse agressiivsuse, vaenulikkuse ilmumine ja intensiivse ning sagedase viha tundmine lähevad kokku psühhopaatia üldisloomuga. Psühhopaatiliste omadustega inimesed tahavad rohkem teiste üle domineerida, nendega manipuleerida, kontrolli omada ja on ka vaenulikumad.

Nartsissismi seosed eelmainitud alaskaaladega on samuti positiivsed, kuid nõrgemad. Vastavate omadustega inimesed on küll agressiivsemad, kuid korrelatsioonid näitavad nõrgemat seost kui psühhopaatia puhul. See tähendab, et sissejuhatuses püstitatud teine hüpotees leidis kinnitust. Selle uurimuse järgi näib nartsissistlike omadustega inimeste puhul domineerivat füüsiliselt agressiivne käitumine, mida väidab kõrgem korrelatsioon võrreldes teiste agressiivsuse tüüpide alaskaalade korrelatsioonidega. Arvestatava tugevusega on ka seosed usaldamatuse ja vaenulikkusega. Seega on nartsissistlikud noored vähem usaldavad ja rohkem vaenulikud kui mittenartsissistlikud.

Nad on tundlikud ka teistepoolse märkamise suhtes ning uurimusest selgus, et selles võivad olulist rolli mängida negatiivne enesehinnang ja usaldamatus. Võib oletada, et kui inimene on usaldamatu, siis ta kahtleb teistes ning arvab, et teised on valmis talle liiga tegema või teda provotseerima. Negatiivse enesehinnanguga inimene võib arvata, et teistel on temale suunatud tegudeks temast tulenev põhjust. Nende kahe asjaolu olemasolul võib inimene teistepoolse märkamise ja tähelepanu suhtes tundlikum olla. Täpsemate ja kindlate järelduste tegemiseks tuleks aga antud teemat sügavamalt uurida.

Antud uurimus näitas nartsissismile omaste tunnuste seost negatiivse enesehinnanguga. See kinnitaks Baumeister (1996) oletust, et nartsissistlikud ja ka psühhopaatilised inimesed on tegelikult madalama või ebastabiilse enesehinnanguga. Nad upitavad oma headust teiste kaudu ja on seetõttu ka tundlikud teistepoolse märkimise suhtes. Ka pettumine teistele pandud lootuste mittetäitumisel on seotud negatiivse enesehinnanguga. Nartsissistid tahavad teistega manipuleerida, kuid sellel on negatiivse enesehinnanguga vaid nõrk seos.

Tulemustest võib jääda mulje, et psühhopaatia ja nartsissism on väga saranased. Siiski ilmnes ka selles uurimuses nende vahel mitmeid erinevusi. Ka psühhopaatilisemad isikud manipuleerivad teistega ja pettuvad, kui teised ei käitu nende ootuste järgi, kuid erinevalt nartsissistlikest isikutest pole teistepoolne märkamine ja enda upitamine teiste kaudu neile nii tähtsad. Seos ilmneb, kuid see jääb nartsissistidele alla. Psühhopaadid kogevad viha intensiivsemalt ja tihemini ning kontrollivad end harvem, kui nartsissistid seda teevad. Nartsissismi ja viha kontrollimise vahel ilmnes nõrk positiivne seos, mis tähendab, et nad üritavad oma viha kontrollida rohkem kui nartsissistlike omadusteta noored.

Psühhopaatial puudub antud töö järgi seos usaldamatusega. Võib järeldada, et tegu on pigem nartsissismile omase nähuga, sest uurimus näitas arvestava seose esinemist. Nartsissistlikud inimesed on teistepoolse märkamise suhtes tundlikud ning sellel on omakorda tugev seos usaldamatusega. Neile lähevad teised inimesed ja nende arvamus rohkem korda ning nad mõtlevad, et teised on valmis neile kahju tegema või neid tahtlikult provotseerima. Antud uurimuse järgi psühhopaatia alaskaala näidu kasvades usaldamatuse näit ei suurene, ehk psühhopaatiliste omadustega noortel teiste usaldamatusele viitavaid arvamusid oluliselt ei esine.

Antud töö põhjal ei saa teha järeldusi provotseerivate olukordade ja käitumisstiilide seoste kohta, kuid Baumeisteri ja Bushmani (1998) uurimuse järgi käituvad nartsissistlikud ja psühhopaatilised täiskasvanud provotseerivates olukordades agressiivsemalt. Selliste provotseerivate olukordade tekitamine koolis teiste õpilaste või ka õpetajate poolt on tavaline. Noored, kellel on varemmainitud eeldused, võivad kergesti ärrituda ning agressiivselt käituda. Nõnda satuvad nad teiste pahameele alla ning kriitika tekitab järjekordse provotseeriva olukorra, millele noor järjekordselt reageerib. Nõnda võidakse agressiivseid noori vältima või ka lausa halvustama hakata ning sellega neile frustratsiooni tekitada.

Kõik see omab mõju ka keskmisele hindele. Kinnitust leidis hüpotees, et keskmine hinne on negatiivselt seotud nii nartsissismi, psühhopaatia kui ka pahameeleküsimustike skaalade tulemustega. Selliste omaduste kõrgete tasemetega lapsed võivad käituda antisotsiaalselt, tujukalt ja hoolimatult teiste õpilaste suhtes. Varasematest samateemalistest uurimustest (Wentzel, 1993; Maleck ja Elliot, 2002) on selgunud, et hästi käituvad lapsed on koolis igati edukamad. McKay, Nakamoto ja Schwartz (2006) näitasid aga, et osadel juhtudel võivad halvasti käituvad õpilased olla klassis populaarsed. Kui aga on tegu akadeemiliselt kõrge tasemega klassiga, on nad seal sotsiaalselt madalama staatusega. Neil on raskem koolis hakkama saada, sest nad võivad hõlpsasti saada negatiivse iseloomuga tagasisidet, mille tagajärjel võivad muutuda agressiivseks ning olla „halva lapse“ rollis. Neil on pidev valmisolek reageerida agressiivselt.

Viimaseks hüpoteesiks oli, et agressiivsus, vihatunnete sagedus ja vaenulikkus on madalamad vanemal vanusegrupil ja kõrgeimad noorimal ning sellega seoses eeldati ühtlasi, et viha kontrolli näitajad on kõrgeimad vanimal vanusegrupil. Oletus ei leidnud kinnitust. Pigem ilmnas nähtus, et eelmainitud näitajate tulemused olid kõrgemad vanema vanusegrupi puhul.

Tulemuste erinevus sissejuhatuses mainitud uurimustes saadutega võib tuleneda katseisikute vanuselistest erinevustest. Antud töö valimis olid noored vanuses 11-18 aastat. Kõik neist käisid kas põhikoolis või keskkoolis. Võimalik, et selles vanusevahemikus eelmainitud näitajad ei lange veel ning inimesed „hakkavad rahunema“ alles veidi vanemas eas.

Ootuspärane oli tulemus poiste ja tüdrukute erinevuste osas. Neidude agressiivsuse näitajad olid statistiliselt madalamad kahes vanemas grupis (14-15 ja 16-18 aastaste puhul). Noorimas grupis erinevust ei olnud. Ka psühhopaatia näidud olid oluliselt kõrgemad poistel ning seda kõigi vanusegruppide puhul. Küll on aga tüdrukute usaldamatuse näidud kõrgemad kahes nooremas vanusegrupis (11-13 ja 14-15 aastased).

Antud uurimuses leidsid kinnitust mitmed hüpoteesid psühhopaatilisuse, nartsissismi, pahameeleküsimustike alaskaalade ja keskmise hinde seoste kohta. Edaspidi tasuks uurida ka koolis esinevaid provokatiivseid olukordi ja erinevate psühhopaatilisuse ja nartsissismi näitudega laste reaktsiooni neile. Praegu võib Baumeistri ja Bushmani (1998) tööst teha järeldusi küll täiskasvanute kohta, kuid samad seosed ei pruugi paika pidada noorte puhul.

Viited

- Baumeister, R. F., Boden, J. M., ja Smart, L. (1996). Relation of Threatened Egotism to Violence and Aggression: The Dark Side of High Self-Esteem. *Psychological Review*, 103 (1), 5-33.
- Baumeister, R. F. ja Bushman, B. J. (1998). Threatened Egotism, Narcissism, Self-Esteem, and Direct and Displaced Aggression: Does Self-Love or Self-Hate Lead to Violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (1), 219-229.
- Cale, E. M. ja Lilienfeld, S. O. (2006). Psychopathy Factors and Risk for Aggressive Behavior: A Test of the “Threatened Egotism” Hypothesis. *Law and Human Behavior*, 30 (1), 51-74.
- Eckhardt, C., Norlander, B. ja Deffenbacher, J. (2004). The assessment of anger and hostility: a critical review. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 17-43.
- Felsten, G. ja Hill, V. (1998). Aggression Questionnaire hostility scale predicts anger in response to mistreatment. *Behaviour Research and Therapy*, 37, 87-97.
- Garandau, C. F., Ahn, H.-J. ja Rodkin, P. C. (2011). The Social Status of Aggressive Students Across Contexts: The Role of Classroom Status Hierarchy, Academic Achievement, and Grade. *Developmental Psychology*, 47 (6), 1699-1710.

Gorman, A. H., McKay, T., Nakamoto, J. ja Schwartz, D. (2006). Popularity, Social Acceptance, and Aggression in Adolescent Peer Groups: Links With Academic Performance and School Attendance. *Developmental Psychology*, 42 (6), 1116-1127.

Lilienfeld, S.O., Reidy, D.E. ja Shelley-Tremblay, J.F. (2011). Psychopathy, reactive aggression, and precarious proclamations: A review of behavioral, cognitive, and biological research. *Aggression and Violent Behavior*, 16, 512-524.

Malecki, C.K. ja Elliot, S.N. (2002). Children's Social Behaviors as Predictors of Academic Achievement: A Longitudinal Analysis. *School Psychology Quarterly*, 11 (1), 1-23.

Mõttus, R., Guljajev, J., Allik, J., Laidra, K., & Pullmann, H. (2012). Longitudinal Associations of Cognitive Ability, Personality Traits and School Grades with Antisocial Behaviour. *European Journal of Personality*, 26, 56-62.

Orpinas, P., ja Frankowski, R. (2001). The aggression scale: A self-report measure of aggressive behaviour for young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 21 (1), 50-67.

Philips, L.H., Henry, J.D., Hosie, J.A., & Milne, A.B. (2006). Age, anger regulation and wellbeing. *Aging and Mental Health*, 10 (3), 250-256.

Wentzel, K.R. (1993). Does Being Good Make the Grade? Social Behavior and Academic Competence in Middle School. *Journal of Educational Psychology*. 85 (2), 357-364.

Käsikirjad

Hillep, M. (2012). Agressiivsuse, viha ja vaenulikkuse seosed põhikooliõpilaste keskmiste hinnetega haridusliku stratifikatsiooni võimaliku indikaatorina. Seminaritöö, Tartu Ülikool, Psühholoogia Instituut.

Luuk, A. (2013). Enesekohaste negatiivsete tuumikhinnangute skaala loomisest ja kasutamisest. Käsikiri.

Luuk, A. Luuk, K., Luuk, H. (2011). Pahameelemõõdik. Käsikiri.

Naaber, M. (2012). Vaenulikkust hindava küsimustiku katsetamine ja kontrollimine. Seminaritöö, Tartu Ülikool, Psühholoogia Instituut.

Nurmsalu, M. (2012). Soolised ja vanuselised erinevused vihatunnetes, viha kontrollis ja selle väljendamisest. Seminaritöö, Tartu Ülikool, Psühholoogia Instituut.

Pihl, T.-M. (2012). Agressiivsuse eri liike mõõtvat küsimustiku väljatöötamine ja nende liikide ning õpilase keskmise hinde seoste uuring. Seminaritöö, Tartu Ülikool, Psühholoogia Instituut.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Mari-Liis Saarela